

Barbara Miluska
Działalność pedagogiczna i społeczna w Puławach
oraz na terenie powiatu puławskiego

W latach 1960-1987 – funkcja nauczyciela metodyka w Puławach oraz wizytatora metodyka w Kuratorium Okręgu Szkolnego w Lublinie. Modernizacja nauczania języka polskiego we wszystkich szkołach powiatu, opracowanie i upowszechnianie materiałów metodycznych, udzielanie instruktażu, organizowanie konferencji szkoleniowych.

Działania w ramach prac eksperymentalnych, prowadzonych przez Instytut Badań Pedagogicznych w Warszawie.

Eksperyment „Uczeń zdolny” – czynne uczestnictwo w realizacji założeń eksperymentu. Przeprowadzenie ok. 50 modelowych lekcji języka polskiego dla zespołów oświatowych, krajowych i zagranicznych. Spotkania (prelekcje, wykłady) dla nauczycieli z całej Polski.

Spółeczna, wieloletnia praca (25 lat) w Muzeum Oświatowym w Puławach:

- 1) Redagowanie tekstów do niemal wszystkich wydawnictw (foldery, katalogi, pozycje biograficzne, monograficzne, twórczość literacka, wydawnictwa promujące Muzeum i inne. W sumie ok. 80 pozycji wydawniczych).
- 2) Publikacje autorskie:
  - a) „*Władysław Dobrosielski – biografia sercem pisana*”, Puławy 1999.
  - b) „*Biografie nauczycieli zasłużonych dla oświaty i środowiska regionu puławskiego*”, t.1, Puławy 2002 (1 biogram).
  - c) „*Biografie nauczycieli zasłużonych dla oświaty i środowiska regionu puławskiego*”, t.3, Puławy 2007 (1 biogram).
  - d) „*Biografie nauczycieli regionu puławskiego*”, t.4, Puławy 2012 (9 biogramów).
  - e) „*Zanikające akordy zmięzchu – biografia Stanisława Jednacza*” (169 stron).

Najwięcej pracy włożyła w wydawnictwa:

„*Biografie nauczycieli regionu puławskiego*”, t.4, Puławy 2012 – tekst wstępny, gromadzenie i opracowanie redakcyjne materiałów oraz autorstwo lub współautorstwo 9 biogramów, spotkania promocyjne.

Publikacje autorstwa Stanisława Jednacza:

„*Losy puławskiej oświaty w latach 1939-1944*”, Puławy 2000 – prace redakcyjne i korektorskie; zamieszczenie jednego z artykułów „Szkoło, szkoło, gdy cię wspominam...”.

„*Kina powiatu puławskiego*”, Puławy 2003 – redakcja, korekta.

„Puławska Organizacja Związkowa w stuleciu Związku Nauczycielstwa Polskiego (1905-2005). Zarys monograficzny”, Puławy 2005 – redakcja i kilkakrotna korekta tekstu, przygotowanie do druku.

Artykuły w Kwartalniku Powiatu Puławskiego „Tu jest moje miejsce”, w Gazecie „Wyborczej” (w Lublinie), w gazetach puławskich – w „Tygodniku Powiśla”, „Teraz Puławy” – około 10 tekstów oraz udzielanie wywiadów radiowych i prasowych.

3) Współuczestnictwo w organizowaniu wystaw okresowych (30 wystaw) i stałych (3 wystawy): m.in. opracowanie tekstów, projekty scenariuszy oraz pomoc w pracach montażowych.

Współpraca ze Szkołą Podstawową w Żyrzynie – cykliczne lekcje nt. tajnego nauczania. Inspiracja do wykonywania inwentaryzacji grobów nauczycielskich na cmentarzu w Żyrzynie.

Zorganizowanie w dniu 10 marca 2011 r. uroczystości poświęconej tajnemu nauczaniu w powiecie puławskim w okresie okupacji (prelekcje oraz prezentacje multimedialne) w POK „Dom Chemika” dla słuchaczy Uniwersytetu III Wieku oraz 13 marca 2011 r. w Domu Kultury w Żyrzynie dla społeczności żyrzyńskiej. Prezentacja książek poświęconych tematyce tajnego nauczania.

Stała współpraca ze SP i Gimnazjum w Żyrzynie – przygotowanie konkursu nt. twórczości Bolesława Prusa, współudział w przygotowaniu oprawy artystycznej kilku uroczystości.

Współpraca z Biblioteką Gminną w Żyrzynie w zakresie organizowania wystaw tematycznych w Muzeum Oświatowym w Puławach.

Opracowanie tekstów tablic pamiątkowych poświęconych Stanisławowi Jednaczowi (Puławy, 16.V.2012 r.) oraz Szymonowi Bakierze (Osiny, 15.X.2012 r.). Z okazji odsłonięcia tablicy St. Jednacza wygłoszenie prelekcji oraz udzielenie wywiadu Radiu Lublin.

Udział w zespole roboczym do opracowania nazw ulic puławskich nauczycieli.

Pomoc w pozyskiwaniu eksponatów (muzealiów i archiwaliów) dla Muzeum Oświatowego.

Opublikowanie książki „Dzieje Szkoły Powszechnej-Podstawowej w Żyrzynie. Zarys monograficzny”, Żyrzyn 2014 (288 stron).

Opublikowanie jednego z rozdziałów książki o Mikołaju Spózie w „Tece Puławskiej”, Puławy 2015.

Przygotowanie części artystycznej uroczystości odsłonięcia tablicy poświęconej A. Fańciszewskiemu w Żyrzynie.

Wykład (POK Dom Chemika – Spotkania z historią) poświęcony życiu i działalności Mikołaja Spóza.

Udział w Zaduszkach zorganizowanych przez Z. Kiełba w kościele M.B. Różańcowej (2016).

Uroczysta prezentacja książki „*Mikołaj Spóz – człowiek zwyczajny i niezwykły*” (244 strony), zorganizowana przy współudziale uczniów SP w Żyrzynie, Gimnazjum w Żyrzynie, Muzeum Oświatowego, IUNG i Centralnej Biblioteki Rolniczej – Oddział w Puławach (17.03.2017 r.).

Odznaczenia i nagrody:

Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi

Medal Komisji Edukacji Narodowej

Medal „Za zasługi dla Puław”

Okolicznościowy Medal „Zasłużony dla Muzeum Oświaty” (2007)

Nagroda Ministra Oświaty za całokształt działalności

Dwie Nagrody Prezydenta Miasta Puławy za całokształt dotychczasowej działalności (2012, 2015)

Tytuł honorowy „Zasłużony dla miasta Puławy” (2015).

Wykaz materiałów na temat tajnego nauczania

– w zbiorach Muzeum Oświatowego w Puławach

A. CZASOPISMA

- 1) „Ster”. Ilustrowane czasopismo dla młodzieży. (numery z lat 1940-1943; sygn. MO/Bcz/379).
- 2) „Mały Ster”. Ilustrowane czasopismo dla najmłodszych. (numery z lat 1942-1943; sygn. MO/Bcz/380).

B. KSIĄŻKI

- 1) Kazimierz Wojtowicz: *Tajne nauczanie w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945 na obszarze woj. bielskiego*. Wyd. ZNP – ZO Bielsko-Biała, 1991. Sygn. MO/B/2788.
- 2) *Z działalności nauczycieli tajnego nauczania na Lubelszczyźnie*. Wyd. ZNP – Okręg w Lublinie, Warszawa 1989. Sygn. MO/B/585.
- 3) Kazimierz Kaznowski: *Martyrologia nauczycieli w Lubelskiem w latach II wojny światowej*. Wyd. ZO ZNP w Lublinie, Lublin 1995. Sygn. MO/B/2426.
- 4) *Ocalić od zapomnienia. Tajna oświata w Lubelskiem 1939-1944*. Wyd. ZO ZNP w Lublinie – Klub Byłych Nauczycieli Tajnego Nauczania, Lublin 2002. Sygn. MO/B/3275.
- 5) *Nauczyciele tajnego nauczania w Lubelskiem w latach 1939-1944*. Wyd. ZO ZNP w Lublinie, Lublin 1995. Sygn. MO/B/2547.
- 6) *Tajna i jawna działalność oświatowa w latach okupacji hitlerowskiej w liczbach 1939-1945*. Wyd. ZG ZNP – Komisja Historyczna, Warszawa 1976. Sygn. MO/B/65.
- 7) *Zespół Szkół Włókienniczych im. Nauczycieli Tajnego Nauczania w Lublinie*, Lublin 1997. Sygn. MO/B/2703.
- 8) Czesław Sterkowicz: *Tajne nauczanie w tarnowskiem w latach 1939-1945*. Wyd. Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej, Tarnów 1985. Sygn. MO/B/2797.
- 9) *Walka o oświatę, naukę i kulturę w latach okupacji 1939-1944. Materiały z terenu m. st. Warszawy i woj. warszawskiego*. Praca zbiorowa – zebrali i oprac. Stanisław Dobraniecki i Wojciech Pokora. Wyd. Nasza Księgarnia, Warszawa 1967. Sygn. MO/B/69.
- 10) Maria Teodorowicz: *Oświata polska w walce o przetrwanie w latach drugiej wojny światowej*. Wyd. Klub b. Nauczycieli TON przy ZO ZNP w Olsztynie, Olsztyn 1997. Sygn. MO/B/2937.
- 11) Józef Krasuski: *Tajne szkolnictwo polskie w okresie okupacji hitlerowskiej 1939-1945*. Wyd. PWN, Warszawa 1971. Sygn. MO/B/2078.
- 12) *Losy puławskiej oświaty w latach 1939-1944. Publikacja wydana z okazji 95-lecia ZNP i 60 rocznicy TON (1939-1944) przez ZO ZNP i Sekcję Emerytów i Rencistów ZO w Puławach oraz Muzeum Oświatowe w Puławach*, Puławy 2000. Sygn. MO/B/3961.
- 13) Teodora Mikołajewicz-Turkowska: *Wspomnienia nauczycielki z okresu okupacji i lat powojennych: Droga do Polski. Przyczynek do najnowszej historii*. Wyd. Lubelski Ośrodek Doskonalenia Pedagogicznego w Lublinie oraz Muzeum Oświatowe w Puławach, Lublin 1994.
- 14) Iwona Woźniak, Bożena Tuszyńska-Firlej: *Garbowską szkoła się szcycimy. Tajne nauczanie w Garbowie*, Garbów 2015. Sygn. MO/B/3965.

Ponadto w 4 tomach wydawnictwa „Biografie nauczycieli regionu puławskiego”, wydanych w latach 2002-2012 przez Muzeum Oświatowe i Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Oświatowego w Puławach – biogramy nauczycieli tajnego nauczania.

C. ZDJECIA

- 1) Oryginały i reprodukcje zdjęć głównie legitymacyjnych, ale i portretowych nauczycieli tajnego nauczania z pow. puławskiego – sygn. MO/P/1293, 1294 (kop.832, 833)
- 2) Zdjęcie ze zjazdu b. nauczycieli tajnego nauczania w Lublinie, 5 październik 1984 r. - sygn. MO/P/1299 (kop.838)
- 3) Zdjęcia ze spotkania pokoleń – nauczycieli i uczniów tajnego nauczania (Puławy, 15 listopad 2000 r.) – sygn. MO/P/1337 kop.877.
- 4) Reprodukcje zdjęć uczniów tajnego nauczania – sygn. MO/P/1221, 1222, 1295 (kop.691, 834).
- 5) Reprodukcja: Uczestnicy tajnego nauczania w Żyrzynie w latach 1943-1944 z nauczycielem Tadeuszem Lutogniewskim ps. Nabzdyk. Zdjęcie wykonane w maju 1944 r. – sygn. MO/P/509 (kop.241).
- 6) Zdjęcia członków TON pow. puławskiego – sygn. MO/P/738 (kop.431).
- 7) Reprodukcja: Tajny kurs młodzieżowy we wsi Osiny, pow. Puławy – sygn. MO/P/1223, 177 (kop.693, 872).
- 8) Reprodukcja: 1943 r. Wakacje w Kiełczewicach u p.p. Kowerskich, gdzie odbywało się tajne nauczanie. Na zdjęciu w grupie osób – kierowniczką tajnego nauczania – Janina Mally. Sygn. MO/P/786 (kop.479).
- 9) Oryginał + reprodukcja: 1944 r. Tajny komplet nauczania prowadzony przez A. Jamińskiego – sygn. MO/P/307 (kop.408).
- 10) Reprodukcja: Rok 1943. Część III i IV klasy tajnego Gimnazjum w Garbowie w latach 1939-1944 – sygn. MO/P/550.

D. DOKUMENTY

- 1) Wykaz zaliczeń przeprowadzonych przez Powiatową Komisję Weryfikacyjną w Puławach, działającą przy Inspektoracie Szkolnym, Puławy dn. 1 września 1960 r. Sygn. MO/A/344 poz.2.
- 2) Kwestionariusze osobowe uczniów i nauczycieli tajnego nauczania sporządzone przez Stanisława Jednacza w 1992 r. Sygn. MO/A/344 poz.1.
- 3) Zaświadczenie o prowadzeniu przez Martę Wolińską tajnego nauczania w zakresie szkoły średniej i powszechnej, wydane przez przewodniczącego Tajnej Trójki Oświatowej w Puławach – Mateusza Patera. Rok dokumentu – 1945. Sygn. MO/A/41 Z-36 poz.1
- 4) Artykuł: Sylwetki puławskie – Marta Wolińska, a w nim krótkie wspomnienie o prowadzeniu tajnego nauczania przez M. Wolińską. Sygn. MO/A/41 Z-36 poz.6.
- 5) Kserokopia legitymacji Wandy Bujewicz, przyznającej jej Odznakę ZNP za Tajne Nauczanie, Warszawa 1986 r. Sygn. MO/A/353 Z-237 poz.1.
- 6) Kserokopia zaświadczenia wydanego przez Urząd Miasta Stołecznego Warszawy – Kuratorium Oświaty i Wychowania o prowadzeniu przez W. Bujewicz tajnego nauczania w zakresie szkoły średniej na terenie Warszawy, Warszawa 1982. Sygn. MO/A/353 Z-237 poz.3.
- 7) Rękopis: Tajne nauczanie w okresie okupacji hitlerowskiej w latach 1939-1944 w Nałęczowie (ze wspomnień nauczycielek). Sygn. MO/A/393 Z-166 poz.5.
- 8) Rękopis: Tajne nauczanie w okresie okupacji hitlerowskiej w latach 1939-1944 w Nałęczowie we wspomnieniach Marii Chodorowskiej. Sygn. MO/A/393 Z-166 poz.25.
- 9) Rękopis: Praca w kompletach tajnego nauczania w okresie okupacji Marii Chodorowskiej. Sygn. MO/A/393 Z-166 poz.26.

- 10) Kserokopia: Dyplom uznania dla Anny Renet-Jursz za wkład w tajne nauczanie, Lublin 1985 r. Sygn. MO/A/413 Z-34/100 poz.2.
- 11) Kserokopia wspomnień Anny Renet-Jursz o pracy w czasie okupacji niemieckiej. Sygn. MO/A/399 Z-34/96 poz.2.
- 12) Donos napisany na nauczycielkę Annę Renet-Jursz, 1943 r. Sygn. MO/A/399 Z-96 poz.20,21.
- 13) Wiersz napisany przez Zofię Meksułową pt. „To Oni” dedykowany nauczycielom tajnego nauczania, 1980 r. Sygn. MO/A/239 Z-189 poz.9.
- 14) Rękopis: Władysław Wach, Moje wspomnienia z okresu tajnego nauczania w Garbowie w latach 1939-1944. Sygn. MO/A/120 Z-124 poz.1.
- 15) Kserokopia: Orzeczenie wydawane przez Powiatową Komisję Weryfikacyjną przy Inspektoracie Szkolnym w Puławach w sprawie zaliczenia okresu wojennego (m.in. w tajnym nauczaniu) do wymiaru uposażenia nauczycieli, 1946 r. Sygn. MO/A/120 Z-124/100 poz.18.
- 16) Maszynopis: Julia Skórska, nauczycielka tajnego nauczania w Przybysławicach gm. Garbów – Moja praca pedagogiczna w latach okupacji niemieckiej. Sygn. MO/A/127 Z-126 poz.1.
- 17) Kserokopia: Zaświadczenie o złożeniu przez Adama Piwowarka egzaminu dojrzałości przed Tajną Komisją Egzaminacyjną, 1957 r. Sygn. MO/A/318 Z-217 poz.1.
- 18) Kserokopia: Postanowienie Sądu Powiatowego dot. Odtworzenia świadectwa dojrzałości Adama Piwowarka, 1958 r. Sygn. MO/A/318 Z-217 poz.2.
- 19) Kserokopie dokumentów – zaświadczeń Heleny Złotnik o uczęszczaniu na tajne komplety, Puławy – Oblasy 1945 r. Sygn. MO/A/340 Z-228 poz.6.
- 20) Ada Złotnik-Kotelba – Moje tajne nauczanie 1939-1944 (po kieleckiej stronie Wisły), Puławy 2010. Są to wspomnienia uczennicy tajnego nauczania. Sygn. MO/A/340 Z-228 poz.7.
- 21) Wspomnienia uczennicy tajnego nauczania Hanny Kowalskiej z lat 1940-1943 (Zamość, Puławy). Sygn. MO/A/339 Z-226 poz.4.
- 22) Rękopis: Maria Wnuk z d. Trojanowska – Tajne nauczanie w Puławach. Sygn. MO/A/452 Z-394 poz.10.
- 23) Kserokopia świadectwa dojrzałości Krystyny Adamskiej, zatwierdzonego przez Komisję Weryfikacyjną, 1946 r. Sygn. MO/A/452 Z-394 poz.7.
- 24) O tajnym nauczaniu w Żyrzynie w okresie okupacji niemieckiej w oprac. Mieczysława Rybaka. Sygn. MO/A/344B Z-100 poz.29.
- 25) Krystyna Wolska: Tajne nauczanie w okresie II wojny światowej w gm. Janowiec n. Wisłą, 1984 r. Sygn. MO/A/344B Z-100 poz.25.